

Hukuk mu? Edebiyat mı? İki mi?

Mehmet Ali BAŞARAN'ın

Ceza Hikâyeleri Kitabına Arka Plan Yazısı

Pınar yayınları, Aralık 2018

Hukuka yabancı olanlar edebiyata da yabancıdırlar. Şöyle de söyleyebiliriz; edebiyata yabancı olanlar hukuka da yabancıdırlar. Hatta düşmanlık derecesinde. Bunun örneklerini 46 yıllık hukuk hayatımda sayısız defa gördüm ve duydum. Esasen hukuk ve edebiyat, ikisi de yaşanan hayatın ta kendisi. Edebiyat hayatın anlamını, anlamlandırılmasını önceleyen anlatım, hukuk ise, hayatı ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, dünyada adaletin sağlanması amacını güden kurallar bütünü. O halde kim, edebiyat ile hukuku birbirinden ayırabilir ki?

İnsanlık tarihi, sevgi, korku, nefret gibi duygular arasında gidip gelmenin tarihidir. Bu git-gelleri de edebiyat sayesinde dile gelmektedir. Edebiyat olmasaydı hukuk, takur tukur bir yaşam dizgesi/sizliği/ni ifade etmez miydi? Nitekim hukuka inanmamış, hukuktan nasibini alamamış toplumlarda hukuk, rap-rap, uydur - kaydır bir yaşamın kuralları değil mi? Şöyle bir etrafımızda olup bitenlere, hukuk-edebiyat arasındaki ilişkilere, düşüncenin, ifadenin tutsaklığına, düşünce açıklamalarının mahkûmiyetlerine göz atmak bile, edebiyatsız hukukun dünyayı nasıl yaşanmaz kıldığını gösteriyor.

1990 yılında arkadaşlarımızla bir dergi çıkarıyorduk. İkinci sayısını çıkaracaktık ki bir mektup aldık yakın dostumuz şair Metin Önal Mengüsoğlu'ndan; tek satır: "Kuzum, sizin hiç babanız ölmez mi?" Öyle ya pür ideoloji dolu dergide edebiyat yoktu, tüm emsalleri gibi hukuk da yoktu.

1974 yılında 1967 basımlı bir roman okumuştum. Üstelik yazarı da meslektaşımız, büyüğümüz bir hukukçu ve edebiyatçı. Senaryosundaki müstehcenliği ve kahramanlarının özel hayat örneklerini dikkate almazsak, tabii / doğal hukuku ondan daha iyi anlatabilecek bir esere bugün dahi ulaşabilmiş değilim. O yıllarda değerini tam anlayamamış olsam da, sonraki yıllarda, son 15 yıl içinde edebiyatla, doğal hukukla ilgilenen her arkadaşşıma tavsiye ettiğim kitaptır. Bu dahi, edebiyat-hukuk ayrılmazlığının bende ifadeyi oldu.

Hangi edebi eser, kendi özünde ve yaşadığı ortamda hukukun izlerini aramaz? İnsanlıkla ilgili problemi, karamsarlığı olmayan tüm yazar-şair ve senaryo yazarları, genelde idealin, özelde de yürürlükteki hukukun peşine düşmüşlerdir. Edebiyat özellikle olanı gözümüze sokarken, olması gerekeni de beyanla kendine ve bize bir ışık huzmesi aramanın ve geleceğe taşımanın ifadesi olmuştur. Hangi hukukçu edebiyatı araç kılmadan tabii / doğal hukuku, buradan hareketle de mevzu hukuku, hukuktan beklentileri, adaleti-zulmü anlatabilir?

Hukuk çelişki sevmez. Görünür ve algılanabilir olmanın gereği olarak hayatı çelişkisiz, zıtlıklardan uzak görmek ve düzenlemek ister. Edebiyat, aksine çelişkileri kışkırtıp yeni anlamlar doğurmayı önceler. Ancak, hukuk bu çelişki giderme işini edebiyat olmaksızın yapmaya kalktığında bir gestapo hukuk/suzluğu/una dönüşür. Öyle ya, hukuk sadece hiyerarşik kurallardan değil, bunlarla birlikte din, örf, adet, geleneklerden de oluşmaktadır. Bu hiyerarşi dışı yaşanmışlığı

ifade eden kurumlar, ancak “çarıklı erkân-ı harb” dediğimiz, kendini şiirle, deyişlerle, kıssalarla ifade eden halkların yapıtları değil mi? Şimdi kim hukukun edebiyatla ilişkisini inkâr edebilir? Dünyada kutsal kitaplardan uzak edebiyat kuran kimsenin olmadığını söyleyen Sibel Eraslan’a katılmamak mümkün değil.

Sözün burasında, edebiyatın kışkırtıcılığından bahisle, bir düzen kurucu olan hukukun edebiyatla sıdkının sıyrık olduğunu söyleyenler varsa da, bu iddia sahiplerinin insan hakları alanında bir sorumluluk almadıklarını düşünüyorum. Hangi vicdan, bir mazlumun ahından, çılgılığınan etkileneip çılgılığa çılgılık olmaz? Hangi vicdan, bir kötülük gördüğünde eliyle, olmazsa diliyle düzeltmeyi yeğlemez? Diliyle düzeltmenin yolunun insanlık tarihi boyunca edebiyat olduğunu yadsımak mümkün değildir.

Burada Kur’an-ı Kerim’in, az söz ile çok mana ifadesine, belagatine, eşsiz îcazına, insanlar arası ilişkilerde adaletin tesisinde kıssalarla örneklemelerine, bunlardaki ahenge, tek bir surenin bile bütününü ifade edebilecek kadar erişilmez ifadesine değinmemek, hukuk-edebiyat ilişkisinden nasip almamak anlamına gelir. Müslüman Hukukçu Bilinci böyle bir sonucu zül saymalı.

46 yıllık hukuk-edebiyat ayrılmazlığına dair beklentimin karşılanmasında, hatta susuzluğumun giderilmesinde ve hukukçuların bu tarz çalışmalarla düşünce-eylem bütünlüklerinde bir gelecek tasavvuru oluşturmasını sağlaması örneğinde, dileklerim, bu eserlerin çoğalmasındır.

Muharrem Balcı